UNIONIN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (suuri jaosto)

9 päivänä marraskuuta 2010*

Asiassa C-137/08,

jossa on kyse EY 234 artiklaan perustuvasta ennakkoratkaisupyynnöstä, jonka Budapesti II. és III. kerületi bíróság (Unkari) on esittänyt 27.3.2008 tekemällään päätöksellä, joka on saapunut unionin tuomioistuimeen 7.4.2008, saadakseen ennakkoratkaisun asiassa

VB Pénzügyi Lízing Zrt.

vastaan

Ferenc Schneider,

UNIONIN TUOMIOISTUIN (suuri jaosto),

toimien kokoonpanossa: presidentti V. Skouris, jaostojen puheenjohtajat A. Tizzano, J. N. Cunha Rodrigues, K. Lenaerts ja J.-C. Bonichot sekä tuomarit R. Silva de Lapuerta (esittelevä tuomari), M. Ilešič, J. Malenovský, U. Lõhmus, E. Levits, A. Ó Caoimh, L. Bay Larsen ja P. Lindh,

* Oikeudenkäyntikieli: unkari.

julkisasiamies: V. Trstenjak,
kirjaaja: A. Calot Escobar,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä esitetyn,

ottaen huomioon huomautukset, jotka sille ovat esittäneet

– Unkarin hallitus, asiamiehinään J. Fazekas, R. Somssich, K. Borvölgyi ja M. Fehér,

– Irlanti, asiamiehenään D. J. O'Hagan, avustajanaan A. M. Collins, SC,

– Espanjan hallitus, asiamiehenään J. López-Medel Báscones,

– Alankomaiden hallitus, asiamiehenään C. M. Wissels,

– Yhdistyneen kuningaskunnan hallitus, asiamiehinään S. Ossowski, L. Seeboruth ja barrister T. de la Mare,

– Euroopan komissio, asiamiehinään B. D. Simon ja W. Wils,

kuultuaan julkisasiamiehen 6.7.2010 pidetyssä istunnossa esittämän ratkaisuehdotuksen,

on antanut seuraavan

tuomion

1 Ennakkoratkaisupyyntö koskee kuluttajasopimusten kohtuuttomista ehdoista 5.4.1993 annetun neuvoston direktiivin 93/13/ETY (EYVL L 95, s. 29; jäljempänä direktiivi) tulkintaa.

2 Tämä pyyntö on esitetty asiassa, jossa kantajana on VB Pénzügyi Lízing Zrt. (jäljempänä VB Pénzügyi Lízing) ja vastaajana Ferenc Schneider ja joka koskee maksamismääräystä.

Asiaa koskevat oikeussäännöt

Unionin oikeus

3 Euroopan unionin tuomioistuimen perussäännön 23 artiklassa määrätään seuraavaa:

”Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 267 artiklassa tarkoitetuissa tapauksissa jäsenvaltion tuomioistuin ilmoittaa unionin tuomioistuimelle päätöksestään, jolla se lykkää asian käsittelyä ja saattaa asian unionin tuomioistuimen käsiteltäväksi. Unionin tuomioistuimen kirjaaja antaa sen jälkeen päätöksen tiedoksi asianosaisille, jäsenvaltioille ja komissiolle sekä unionin sille toimielimelle, elimelle tai laitokselle, joka on hyväksynyt säädöksen, jonka pätevyys tai tulkinta on riidan kohteena.

Kahden kuukauden kuluessa tästä tiedoksiannosta asianosaisilla, jäsenvaltioilla, komissiolla ja tarvittaessa unionin sillä toimielimellä, elimellä tai laitoksella, joka on hyväksynyt säädöksen, jonka pätevyys tai tulkinta on riidan kohteena, on oikeus toimittaa unionin tuomioistuimelle kirjelmiä ja kirjallisia huomautuksia.

_ _”

4 Direktiivin tarkoituksena on sen 1 artiklan 1 kohdan mukaan ”lähentää jäsenvaltioiden elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välillä tehtyjen sopimusten kohtuuttomia ehtoja koskevia lakeja, asetuksia ja hallinnollisia määräyksiä”.

5 Direktiivin 3 artiklan 1 ja 2 kohdassa säädetään seuraavaa:

”1. Sopimusehtoa, josta ei ole erikseen neuvoteltu, pidetään kohtuuttomana, jos se hyvän tavan vastaisesti aiheuttaa kuluttajan vahingoksi huomattavan epätasapainon osapuolten sopimuksesta johtuvien oikeuksien ja velvollisuuksien välille.

2. Sopimusehtoa ei koskaan pidetä erikseen neuvoteltuna, jos se on ennakolta laadittu, eikä kuluttaja ole näin ollen voinut vaikuttaa sen sisältöön, varsinkaan ennakolta muotoiltujen vakiosopimusten yhteydessä.

– –”

6 Direktiivin 3 artiklan 3 kohdassa viitataan sen liitteeseen, jossa on ”ohjeellinen luettelo, joka ei ole tyhjentävä, niistä ehdoista, joita voidaan pitää kohtuuttomina”. Tässä liitteessä oleva 1 kohta koskee sopimusehtoja, joiden tarkoituksena tai seurauksena on

– –

q) kuluttajan oikeuden nostaa kanne tai käyttää muita oikeuskeinoja poissulkeminen tai rajoittaminen – –.

7 Direktiivin 6 artiklan 1 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Jäsenvaltioiden on säädettävä, että elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välisen sopimuksen kohtuuttomat ehdot eivät sido kuluttajia niiden kansallisen lainsäädännön mukaisesti ja että sopimus jää muilta osin osapuolia sitovaksi, jos sopimus voi olla olemassa ilman kohtuuttomia ehtoja.”

8 Direktiivin 7 artiklan 1 ja 2 kohdassa säädetään seuraavaa:

”1. Jäsenvaltioiden on kuluttajien ja kilpailevien elinkeinonharjoittajien edun vuoksi varmistettava, että on olemassa riittäviä ja tehokkaita keinoja kohtuuttomien ehtojen käytön lopettamiseksi elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välisissä sopimuksissa.

2. Edellä 1 kohdassa tarkoitetut keinot sisältävät säännöksiä, joiden mukaisesti henkilöt ja järjestöt, joilla on kansallisen lainsäädännön mukaisesti laillinen etu suojella kuluttajia, voivat kansallisen lainsäädännön mukaisesti saattaa asian käsiteltäväksi tuomioistuimessa tai toimivaltaisessa viranomaisessa, jotka voivat päättää, ovatko yleiseen käyttöön laaditut sopimusehdot luonteeltaan kohtuuttomia ja käyttää riittäviä ja tehokkaita keinoja tällaisten ehtojen käytön lopettamiseksi.”

Kansallinen lainsäädäntö

9 Pääasiassa kyseessä olevien tosiseikkojen tapahtumahetkellä sovellettiin siviililakia, sellaisena kuin se on vuoden 2006 laissa nro III, ja kuluttajasopimusten kohtuuttomina pidetyistä ehdoista annettua hallituksen asetusta nro 18/1999.

10 Siviililain 209/A §:n 2 momentin mukaan kuluttajan kanssa tehdyn sopimuksen kohtuuton ehto, josta kuluttajan kanssa sopimuksen tehnyt sopimuspuoli on määrännyt yleisenä sopimusehtona taikka etukäteen yksipuolisesti neuvottelematta erikseen kuluttajan kanssa, on mitätön.

11 Hallituksen asetuksessa nro 18/1999 jaetaan sopimusehdot kahteen eri ryhmään. Ensimmäiseen ryhmään kuuluvat ne sopimusehdot, joiden käyttö kuluttajasopimuksissa on kielletty ja jotka ovat siis mitättömiä suoraan lain nojalla. Toiseen ryhmään kuuluvat sellaiset sopimusehdot, jotka katsotaan kohtuuttomiksi, jollei sopimusehdon laatija näytä toteen, ettei se ole kohtuuton.

12 Oikeudenkäyntimenettelystä riita-asioissa annetun Unkarin lain 115/A §:n 2 momentissa säädetään seuraavaa:

”Tuomioistuin tekee päätöksen ennakkoratkaisun pyytämisestä Euroopan yhteisöjen tuomioistuimelta ja lykkää samalla asian käsittelyä. Tuomioistuin esittää päätöksessään yhteisöjen tuomioistuimelle kysymyksen saadakseen ennakkoratkaisupäätöksen ja ilmoittaa asianomaiset tosiseikat ja asianomaisen Unkarin lainsäädännön siinä

laajuudessa kuin on tarpeellista, jotta yhteisöjen tuomioistuin voi vastata esitettyyn kysymykseen. Tuomioistuin toimittaa päätöksensä yhteisöjen tuomioistuimelle ja lähettää sen samanaikaisesti tiedoksi oikeusministeriölle."

13 Mainitun lain 164 §:n 1 momentin mukaan asian ratkaisemisen kannalta välttämättömien tosiseikkojen näyttö on yleisesti sen asianosaisen asia, jonka edun mukaista on, että tuomioistuin katsoo tosiseikat toteen näytetyiksi. Saman pykälän 2 momentin mukaan tuomioistuin voi viran puolesta määrätä asian selvittämistoimista lain niin salliessa.

Pääasia ja ennakkoratkaisukysymykset

14 Pääasian asianosaiset tekivät 14.4.2006 lainasopimuksen, jonka tarkoituksena oli auton oston rahoittaminen.

15 Kun Schneider ei enää noudattanut sopimusvelvoitteitaan, VB Pénzügyi Lízing purki lainasopimuksen ja vaati ennakkoratkaisua pyytäneessä tuomioistuimessa 317 404 Unkarin forintin (HUF) suuruista saatavaa korkoineen ja kuluineen.

16 VB Pénzügyi Lízing ei hakenut maksamismääräystä Schneiderin kotipaikan toimivaltaisessa tuomioistuimessa vaan vetosi mainittuun lainasopimukseen sisältyvään oikeuspaikkalausekkeeseen, jonka mukaan mahdollinen asianosaisten välinen riita kuuluu ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen toimivaltaan.

17 Haettu maksamismääräys annettiin hakemuslainkäyttömenettelyssä, jossa ei edellytetä, että kyseinen tuomioistuin pitää suullisen käsittelyn tai kuulee toista asianosaista. Kun ennakkoratkaisupyynnön esittänyt tuomioistuin antoi määräyksen, se ei epäillyt alueellista toimivaltaansa eikä lainasopimuksessa olevaa oikeuspaikkalauseketta.

18 Schneider vastusti maksamismääräystä ennakkoratkaisupyynnön esittäneessä tuomioistuimessa esittämättä kuitenkaan tälle perusteita. Vastustuksen oikeudellisena seurauksena oli kontradiktorinen menettely, jossa noudatetaan yleisiä siviiliprosessioikeuden säännöksiä.

19 Mainittu tuomioistuin totesi, ettei Schneiderin kotipaikka ole sen tuomiopiirissä, kun taas siviiliprosessioikeudellisissa säännöksissä säädetään, että alueellisesti toimivaltainen tuomioistuin sen käsiteltävänä olevan kaltaisessa riita-asiassa on vastaajan kotipaikan tuomioistuin.

20 Näin ollen Budapesti II. és III. kerületi bíróság päätti lykätä asian käsittelyä ja esittää unionin tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

”1) Edellyttääkö – – direktiivillä – – taattu kuluttajansuoja sitä, että – riippumatta siitä, onko kyseessä riita-asia vai hakemuslainkäyttöasia – kansallinen tuomioistuin ratkaisee silloin, kun se arvioi, onko se toimivaltainen, viran puolesta, onko sille esitetty sopimusehto kohtuuton, vaikka tätä koskevaa vaatimusta ei ole esitetty?

2) Mikäli ensimmäiseen kysymykseen vastataan myöntävästi, mitä perusteita kansallinen tuomioistuin voi ottaa huomioon tämän arvioinnin yhteydessä erityisesti siinä tapauksessa, että sopimusehdon perusteella toimivaltainen tuomioistuin ei ole elinkeinonharjoittajan kotipaikan tuomioistuin vaan toinen tuomioistuin, joka sijaitsee kuitenkin lähellä kyseistä kotipaikkaa?

3) Onko [Euroopan unionin tuomioistuimen perussäännön] 23 artiklan ensimmäisen kohdan mukaan kiellettyä, että kansallinen tuomioistuin ilmoittaa viran puolesta oman jäsenvaltionsa oikeusministeriölle ennakkoratkaisumenettelystä samaan aikaan, kun se panee sen vireille?”

Oikeudenkäyntimenettely unionin tuomioistuimessa

21 Yhteisöjen tuomioistuimen presidentin 13.2.2009 tekemällä päätöksellä asian käsittelyä lykättiin, kunnes asiassa C-243/08, Pannon GSM, annettiin tuomio 4.6.2009 (Kok., s. I-4713).

22 Ennakkoratkaisupyynnön esittänyt tuomioistuin ilmoitti unionin tuomioistuimelle mainitun tuomion antamisen jälkeen 2.7.2009, ettei se pidä tarpeellisena, että unionin tuomioistuin vastaa ensimmäiseen ja toiseen kysymykseen, jotka se on esittänyt 27.3.2008 tekemässään päätöksessä. Tämä tuomioistuin ilmoitti sitä vastoin, että se pyytää yhä vastausta kolmanteen kysymykseen.

23 Lisäksi mainittu tuomioistuin tiedustelee, mikä on unionin tuomioistuimen rooli, kun on kyse direktiivissä säädetystä kuluttajien oikeuksien suojan tason yhdenmukaisen soveltamisen takaamisesta kaikissa jäsenvaltioissa. Tältä osin se katsoo, että

edellä mainitussa asiassa Pannon GSM annetun tuomion 34 ja 35 kohdasta voidaan johtaa, että sen lainkäyttömenettelyn erityispiirteet, joka käydään elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välillä kansallisen oikeuden mukaan, eivät saa muodostua tekijäksi, joka saattaisi vaikuttaa siihen oikeussuojaan, joka kuluttajan on saatava direktiivin säännösten nojalla. Tuomion 34 ja 35 kohdasta ilmenee muun muassa, että kansallisen tuomioistuimen on tutkittava viran puolesta sopimusehdon kohtuuttomuus aina silloin, kun sillä on käytössään tämän tutkinnan edellyttämät oikeudelliset seikat ja tosiseikat.

24 Ennakkoratkaisupyynnön esittäneen tuomioistuimen mukaan yhteisöjen tuomioistuimen edellä mainitussa asiassa Pannon GSM antaman tuomion asianomaisissa kohdissa annettujen tietojen perusteella ei voida ratkaista kysymystä siitä, voiko kansallinen tuomioistuin tutkia viran puolesta sopimusehdon kohtuuttomuuden vain silloin, kun sillä on käytössään tämän tutkinnan edellyttämät oikeudelliset seikat ja tosiseikat, vai tarkoittaako ehdon kohtuuttomuuden tutkiminen viran puolesta myös sitä, että kansallisen tuomioistuimen on selvitettävä viran puolesta mainitun tutkinnan edellyttämät tosiseikat ja oikeudelliset seikat.

25 Edellä esitetty huomioon ottaen Budapesti II. és III. kerületi bíróság päätti esittää unionin tuomioistuimelle seuraavat täydentävät ennakkoratkaisukysymykset:

”1) Sisältyykö [SEUT 267] artiklan mukaiseen unionin tuomioistuimen toimivaltaan toimivalta tulkita – – direktiivin – – 3 artiklan 1 kohdan mukaista ’kohtuuttoman ehdon’ käsitettä sekä kyseisen direktiivin liitteessä lueteltuja ehtoja?

2) Mikäli ensimmäiseen kysymykseen vastataan myöntävästi, voidaanko ennakkoratkaisupyynnöllä, jossa pyydetään tällaista tulkintaa – – direktiivillä – – taatun kuluttajien oikeuksien suojan tason yhdenmukaiseksi soveltamiseksi kaikissa jäsenvaltioissa, tiedustella sitä, mitkä näkökohdat kansallinen tuomioistuin voi

ottaa huomioon tai sen on otettava huomioon, kun se soveltaa direktiivissä asetettuja yleisiä arviointiperusteita yksittäiseen erityisehtoon?

3) Mikäli kansallinen tuomioistuin havaitsee sopimusehdon mahdollisen kohtuuttomuuden mutta asianosaiset eivät ole esittäneet tältä osin mitään vaatimuksia, voiko kansallinen tuomioistuin selvittää asian viran puolesta arvioinnin kannalta tarpeellisten tosiseikkojen ja oikeudellisten seikkojen vahvistamiseksi siinä tapauksessa, että tällainen selvittäminen on kansallisen prosessioikeuden mukaan sallittua vain silloin, kun asianosaiset sitä vaativat?"

Ennakkoratkaisukysymykset

Alun perin esitetty kolmas kysymys

26 Tällä kysymyksellä ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee, onko Euroopan unionin tuomioistuimen perussäännön 23 artiklan ensimmäinen kohta esteenä sellaiselle kansallisen oikeuden säännökselle, jossa säädetään, että tuomioistuin ilmoittaa viran puolesta oikeusministeriölle ennakkoratkaisumenettelystä samaan aikaan, kun se panee sen vireille.

27 Tältä osin on todettava, että perussäännön 23 artiklan ensimmäinen kohta, jossa säädetään, että jäsenvaltion tuomioistuin ilmoittaa unionin tuomioistuimelle päätöksestään, jolla se lykkää asian käsittelyä ja saattaa asian unionin tuomioistuimen käsiteltäväksi, ja että unionin tuomioistuimen kirjaaja antaa sen jälkeen päätöksen tiedoksi muun muassa ja tapauksen mukaan asianosaisille, jäsenvaltioille ja komissiolle sekä

unionin muille toimielimille, elimille tai laitoksille, ei sisällä mitään mainintaa muista tiedotustoimenpiteistä, joihin kansallinen tuomioistuin voi ryhtyä, kun se päättää pyytää unionin tuomioistuimelta ennakkoratkaisua.

28 Esitettyyn kysymykseen vastaamiseksi on korostettava, että SEUT 267 artiklalla perustetulla järjestelmällä, jolla pyritään turvaamaan unionin oikeuden yhtenäinen tulkinta jäsenvaltioissa, toteutetaan unionin tuomioistuimen ja kansallisten tuomioistuinten välinen suora yhteistyö ottamalla käyttöön sellainen menettely, jossa asianosaisilla ei ole aloitevaltaa (ks. asia C-261/95, Palmisani, tuomio 10.7.1997, Kok., s. I-4025, 31 kohta; asia C-2/06, Kempter, tuomio 12.2.2008, Kok., s. I-411, 41 kohta ja asia C-210/06, Cartesio, tuomio 16.12.2008, Kok., s. I-9641, 90 kohta).

29 Ennakkoratkaisupyyntö perustuu nimittäin tuomioistuinten väliseen vuoropuheluun, ja sen käynnistyminen riippuu kokonaisuudessaan siitä arvioinnista, jonka kansallinen tuomioistuin tekee mainitun ennakkoratkaisupyynnön merkityksellisyydestä ja tarpeellisuudesta (ks. em. asia Kempter, tuomion 42 kohta ja em. asia Cartesio, tuomion 91 kohta).

30 Kun otetaan huomioon nämä ennakkoratkaisupyyntömenettelyn taustalla olevat periaatteet ja esitetty kysymys, on selvitettävä, voiko kyseinen ilmoitusvelvollisuus vaikuttaa kansallisille tuomioistuimille SEUT 267 artiklan nojalla annettuihin mahdollisuuksiin.

31 Tältä osin ei vaikuta siltä, että sellaisella velvollisuudella, josta on kyse pääasiassa, voitaisiin katsoa puututtavan SEUT 267 artiklassa luotuun tuomioistuinten vuoropuhelun mekanismiin.

32 Kyseisen jäsenvaltion kansallisilla tuomioistuimilla oleva velvollisuus antaa oikeusministeriölle tiedoksi ennakkoratkaisupyynnön esittäneen tuomioistuimen päätös samanaikaisesti, kun se lähetetään unionin tuomioistuimelle, ei nimittäin ole ennakkoratkaisupyynnön edellytys. Näin ollen sillä ei ole vaikutusta mainittujen tuomioistuinten oikeuteen esittää ennakkoratkaisukysymys, eikä se loukkaa tuomioistuimille SEUT 267 artiklan nojalla myönnettyjä oikeuksia.

33 Lisäksi ei vaikuta siltä, että ilmoitusvelvollisuuden mahdollisella loukkaamisella olisi oikeudellisia seurauksia, jotka voisivat vaikuttaa SEUT 267 artiklassa määrättyyn menettelyyn.

34 Kuten julkisasiamies on ratkaisuehdotuksensa 74 kohdassa todennut, ei myöskään ole esitetty mitään seikkaa, josta voitaisiin päätellä, että kyseisen jäsenvaltion kansalliset tuomioistuimet voisivat kyseisen ilmoitusvelvollisuuden perusteella luopua esittämästä ennakkoratkaisupyyntöä unionin tuomioistuimelle.

35 Näin ollen alun perin esitettyyn kolmanteen kysymykseen on vastattava, ettei Euroopan unionin tuomioistuimen perussäännön 23 artiklan ensimmäinen kohta ole esteenä sellaiselle kansallisen oikeuden säännökselle, jonka mukaan kansallinen tuomioistuin ilmoittaa viran puolesta kyseisen jäsenvaltion oikeusministeriölle ennakkoratkaisumenettelystä samaan aikaan, kun se panee sen vireille.

Ensimmäinen ja toinen lisäkysymys

36 Näillä kysymyksillä, joita on syytä tutkia yhdessä, ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee, onko SEUT 267 artiklaa tulkittava siten, että unionin tuomioistuimella on toimivalta tulkita direktiivin 3 artiklan 1 kohdassa ja direktiivin liitteessä tarkoitetun ”kohtuuttoman ehdon” käsitettä ja niitä perusteita, joita kansallinen

tuomioistuin voi soveltaa tai joita sen täytyy soveltaa, kun se tutkii sopimusehtoa direktiivin säännökset huomioon ottaen.

37 Jotta mainittuihin kysymyksiin voidaan vastata, on muistutettava, että SEUT 267 artiklassa perustettu menettely on unionin tuomioistuimen ja kansallisten tuomioistuinten välisen yhteistyön väline, jonka avulla unionin tuomioistuin esittää kansallisille tuomioistuimille ne unionin oikeuden tulkintaan liittyvät seikat, joita ne tarvitsevat ratkaistakseen niiden käsiteltäviksi saatetut asiat (ks. mm. asia C-231/89, Gmurzynska-Bscher, tuomio 8.11.1990, Kok., s. I-4003, 18 kohta ja asia C-314/96, Djabali, tuomio 12.3.1998, Kok., s. I-1149, 17 kohta).

38 Niiden unionin oikeuden säännösten osalta, jotka voivat olla unionin tuomioistuimen tuomion kohteena SEUT 267 artiklan nojalla, on muistutettava, että unionin tuomioistuimella on toimivalta antaa ennakkoratkaisu unionin toimielinten, elinten tai laitosten tekemien sopimusten ja antamien säädösten tulkinnasta ilman poikkeuksia (ks. asia C-322/88, Grimaldi, tuomio 13.12.1989, Kok., s. 4407, Kok. Ep. X, s. 303, 8 kohta ja asia C-11/05, Friesland Coberco Dairy Foods, tuomio 11.5.2006, Kok., s. I-4285, 35 ja 36 kohta).

39 Kun on kyse unionin oikeuden säännöstöstä, kansallinen tuomioistuin voi pyytää unionin tuomioistuinta tulkitsemaan johdetun oikeuden asiakirjaan sisältyviä käsitteitä, kuten direktiivissä ja sen liitteessä olevaa käsitettä ”kohtuuton ehto”.

40 Tältä osin unionin tuomioistuin on katsonut, että direktiivin 3 artiklan 1 kohdassa ja 4 artiklan 1 kohdassa määritellään kokonaisuutena ottaen ne yleiset perusteet, joiden avulla direktiivin säännösten soveltamisalaan kuuluvien sopimusehtojen kohtuuttomuutta voidaan arvioida (ks. asia C-484/08, Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid, tuomio 3.6.2010, Kok., s. I-4785, 33 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

41 Lisäksi samankaltainen kysymys esitettiin ennakkoratkaisupyynnössä, jonka johdosta annettiin tuomio edellä mainitussa asiassa Pannon GSM, kun ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin pyysi käsittelemässään asiassa yhteisöjen tuomioistuimelta ohjeita siitä, mitä seikkoja kansallisen tuomioistuimen on otettava huomioon arvioidessaan sopimusehdon mahdollista kohtuuttomuutta.

42 Tältä osin yhteisöjen tuomioistuin on mainitun tuomion 37–39 kohdassa todennut, että direktiivin 3 artiklassa määritellään vain abstraktilla tavalla ne seikat, jotka tekevät sellaisesta sopimusehdosta kohtuuttoman, josta ei ole erikseen neuvoteltu, että direktiivin 3 artiklan 3 kohdassa mainitussa liitteessä on vain ohjeellinen luettelo, joka ei ole tyhjentävä, niistä ehdoista, joita voidaan pitää kohtuuttomina, ja että direktiivin 4 artiklan mukaan sopimusehdon kohtuuttomuutta arvioidaan ottaen huomioon sopimuksen kohteena olevien tavaroiden ja palvelujen luonne ja viitaten sopimuksentekohetkellä kaikkiin sopimuksen tekoon liittyviin olosuhteisiin.

43 Näin ollen yhteisöjen tuomioistuin on vastauksessaan mainittuun kysymykseen täsmentänyt, että kansallisen tuomioistuimen on selvitettävä, täyttääkö sopimusehto edellytykset tulla luokitelluksi direktiivin 3 artiklan 1 kohdassa tarkoitetuksi kohtuuttomaksi ehdoksi, ja tätä selvittäessään kansallisen tuomioistuimen on otettava huomioon se, että kuluttajan ja elinkeinonharjoittajan välillä tehtyyn sopimukseen otettu ehto, josta ei ole erikseen neuvoteltu ja jolla myönnetään yksinomainen toimivalta sen alueen tuomioistuimelle, jossa elinkeinonharjoittajan kotipaikka sijaitsee, voidaan katsoa kohtuuttomaksi ehdoksi (ks. em. asia Pannon GSM, tuomion 44 kohta).

44 Ensimmäiseen ja toiseen lisäkysymykseen on siis vastattava, että SEUT 267 artiklaa on tulkittava siten, että unionin tuomioistuimella on toimivalta tulkita direktiivin 3 artiklan 1 kohdan ja sen liitteen mukaista ”kohtuuttoman ehdon” käsitettä ja niitä perusteita, joita kansallinen tuomioistuin voi soveltaa tai joita sen täytyy soveltaa, kun se tutkii sopimusehtoa direktiivin säännökset huomioon ottaen, ja kansallisen

tuomioistuimen on mainittujen perusteiden avulla lausuttava tietyn sopimusehdon konkreettisesta luokittelusta käsiteltävän asian olosuhteet huomioon ottaen.

Kolmas lisäkysymys

45 Tällä sanamuodoltaan hyvin yleisluonteisella kysymyksellä ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin pyrkii selvittämään sille direktiivin nojalla siitä hetkestä alkaen, jona se alkaa pohtia, onko sopimuksen oikeuspaikkalauseke, jossa myönnetään yksinomainen alueellinen toimivalta, mahdollisesti kohtuuton, kuuluvat velvollisuudet. Mainittu tuomioistuin tiedustelee muun muassa, onko kansallisella tuomioistuimella tällaisessa tilanteessa velvollisuus selvittää viran puolesta tällaisen ehdon toteamisen arvioimiseksi tarpeelliset tosiseikat ja oikeudelliset seikat siinä tapauksessa, että kansallisessa prosessioikeudessa säädetään tällaisesta selvityksestä vain silloin, kun asianosainen sitä vaatii.

46 Kysymykseen vastaamiseksi on muistettava, että vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan direktiivillä toteutettu suojajärjestelmä perustuu ajatukseen siitä, että kuluttaja on elinkeinonharjoittajaan nähden heikompi osapuoli sekä neuvotteluaseman että tietojen puolesta, mikä johtaa kuluttajan sitoutumaan elinkeinonharjoittajan ennakolta laatimiin sopimusehtoihin ilman, että hän voisi vaikuttaa niiden sisältöön (ks. yhdistetyt asiat C-240/98–C-244/98, Océano Grupo Editorial ja Salvat Editores, tuomio 27.6.2000, Kok., s. I-4941, 25 kohta; asia C-168/05, Mostaza Claro, tuomio 26.10.2006, Kok., s. I-10421, 25 kohta ja asia C-40/08, Asturcom Telecomunicaciones, tuomio 6.10.2009, Kok., s. I-9579, 29 kohta).

47 Yhteisöjen tuomioistuin on myös katsonut, että tämä heikompi asema huomioon ottaen kyseisen direktiivin 6 artiklan 1 kohdassa säädetään, että kohtuuttomat ehdot eivät sido kuluttajia. Kuten oikeuskäytännöstä seuraa, kyseessä on pakottava säännös, jolla pyritään korvaamaan muodollinen tasapaino, joka sopimuksessa perustetaan sopimuspuolten oikeuksien ja velvollisuuksien välille, todellisella tasapainolla, jolla voidaan palauttaa sopimuspuolten välinen yhdenvertaisuus (ks. em. asia Mostaza Claro, tuomion 36 kohta ja em. asia Asturcom Telecomunicaciones, tuomion 30 kohta).

48 Yhteisöjen tuomioistuin on korostanut, että direktiivissä tavoitellun suojan varmistamiseksi kuluttajan ja elinkeinonharjoittajan välistä epätasa-arvoista tilannetta voidaan tasoittaa ainoastaan sopimuspuolten ulkopuolisten kolmansien aktiivisilla toimenpiteillä (em. yhdistetyt asiat Océano Grupo Editorial ja Salvat Editores, tuomion 27 kohta; em. asia Mostaza Claro, tuomion 26 kohta ja em. asia Asturcom Telecomunicaciones, tuomion 31 kohta).

49 Näin ollen kansallisen tuomioistuimen on sille direktiivin säännösten nojalla kuuluvien tehtävien puitteissa tarkastettava, kuuluuko sen käsiteltävänä olevan riidan kohteena olevan sopimuksen ehto tämän direktiivin soveltamisalaan. Jos näin on, mainitun tuomioistuimen on arvioitava tarvittaessa viran puolesta tätä ehtoa ottaen huomioon mainitussa direktiivissä säädetyt kuluttajansuojan vaatimukset.

50 Kansallisen tuomioistuimen tehtävänä olevan selvittämisen ensimmäisestä vaiheesta on todettava, että direktiivin 1 ja 3 artiklan säännöksistä yhdessä luettuina ilmenee, että direktiiviä sovelletaan jokaiseen sopimuksen oikeuspaikkalausekkeeseen, jossa myönnetään tuomioistuimelle yksinomainen alueellinen toimivalta ja joka sisältyy elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välillä tehtyyn sopimukseen, josta ei ole erikseen neuvoteltu.

51 Unionin lainsäätäjän tavoitteleman tehokkaan kuluttajansuojan takaamiseksi kansallisen tuomioistuimen on näin ollen kaikissa tapauksissa ja kansallisen oikeuden säännöksistä riippumatta selvitettävä, onko riidanalaisesta ehdosta neuvoteltu erikseen elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välillä.

52 Mainitun selvittämisen toisesta vaiheesta on todettava, että pääasian riidan kohteena olevan sopimuksen ehdossa määrätään, kuten ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin esittää, sellaisen tuomioistuimen yksinomaisesta alueellisesta toimivallasta, joka ei ole sen alueen tuomioistuin, jossa vastaajan kotipaikka sijaitsee, eikä sen alueen tuomioistuin, jossa kantajan kotipaikka sijaitsee, vaan joka sijaitsee viimeksi mainitun kotipaikan lähellä sekä maantieteellisesti että liikenneyhteyksien kannalta.

53 Yhteisöjen tuomioistuin on edellä mainituissa yhdistetyissä asioissa Océano Grupo Editorial ja Salvat Editores annetun tuomion 24 kohdassa katsonut, että oikeuspaikkalauseketta, josta ei ole erikseen neuvoteltu ja joka on liitetty kuluttajan ja elinkeinonharjoittajan väliseen sopimukseen ja jossa myönnetään yksinomainen toimivalta sen alueen tuomioistuimelle, jossa elinkeinonharjoittajan kotipaikka sijaitsee, on pidettävä direktiivin 3 artiklassa tarkoitettuna kohtuuttomana ehtona, koska se lojaliteettiperiaatteen vastaisesti aiheuttaa kuluttajan vahingoksi huomattavan epätasapainon osapuolten sopimuksesta johtuvien oikeuksien ja velvollisuuksien välille.

54 On todettava, että ehto, jota kansallisen tuomioistuimen pääasiassa esittämä kysymys koskee, merkitsee sellaisen ehdon tavoin, jonka tarkoituksena on myöntää kaikkia sopimuksesta johtuvia riita-asioita koskeva toimivalta sen alueen tuomioistuimelle, jossa elinkeinonharjoittajan kotipaikka sijaitsee, kuluttajalle velvollisuutta alistua sellaisen tuomioistuimen yksinomaiseen toimivaltaan, joka voi olla kaukana kuluttajan kotipaikasta, mikä on omiaan vaikeuttamaan kuluttajan esiintymistä oikeudessa. Vähäisiä rahamääriä koskevien riita-asioiden tapauksessa ne kulut, jotka liittyvät kuluttajan oikeudessa esiintymiseen, voivat osoittautua ehkäiseväksi tekijäksi ja johtaa siihen, että kuluttaja luopuu asian saattamisesta vireille tuomioistuimessa tai puolustautumisesta. Tällainen ehto kuuluu näin ollen niihin ehtoihin, joiden tarkoituksena tai seurauksena on, että suljetaan pois kuluttajan oikeus nostaa kanne tai rajoitetaan sitä, ja joista on säädetty direktiivin liitteen 1 kohdan q alakohdassa (ks. em. yhdistetyt asiat Océano Grupo Editorial ja Salvat Editores, tuomion 22 kohta).

55 Lisäksi tällainen oikeuspaikkalauseke, jossa myönnetään yksinomainen toimivalta, sallii elinkeinonharjoittajan koota kaikki elinkeinotoimintaansa liittyvät oikeusriidat yhteen tuomioistuimeen, joka ei ole kuluttajan kotipaikan tuomioistuin, mikä sekä helpottaa mainitun elinkeinonharjoittajan oikeudessa esiintymisen järjestämistä että tekee siitä edullisempaa (ks. vastaavasti em. yhdistetyt asiat Océano Grupo Editorial ja Salvat Editores, tuomion 23 kohta).

56 Kolmanteen lisäkysymykseen on näin ollen vastattava, että kansallisen tuomioistuimen on ryhdyttävä viran puolesta selvittämistoimiin todetakseen, kuuluuko sen käsiteltävänä olevan riidan kohteena olevassa elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välillä tehdyssä sopimuksessa oleva oikeuspaikkalauseke, jossa myönnetään yksinomainen alueellinen toimivalta, direktiivin soveltamisalaan, ja jos näin on, arvioitava viran puolesta tällaisen lausekkeen mahdollista kohtuuttomuutta.

Oikeudenkäyntikulut

57 Pääasian asianosaisten osalta asian käsittely unionin tuomioistuimessa on välivaihe kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan asian käsittelyssä, minkä vuoksi kansallisen tuomioistuimen asiana on päättää oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta. Oikeudenkäyntikuluja, jotka ovat aiheutuneet muille kuin näille asianosaisille huomautusten esittämisestä unionin tuomioistuimelle, ei voida määrätä korvattaviksi.

Näillä perusteilla unionin tuomioistuin (suuri jaosto) on ratkaissut asian seuraavasti:

1) **Euroopan unionin tuomioistuimen perussäännön 23 artiklan ensimmäinen kohta ei ole esteenä sellaiselle kansallisen oikeuden säännökselle, jonka mukaan kansallinen tuomioistuin ilmoittaa viran puolesta kyseisen jäsenvaltion oikeusministeriölle ennakkoratkaisumenettelystä samaan aikaan, kun se panee sen vireille.**

2) SEUT 267 artiklaa on tulkittava siten, että unionin tuomioistuimella on toimivalta tulkita kuluttajasopimusten kohtuuttomista ehdoista 5.4.1993 annetun neuvoston direktiivin 93/13/ETY 3 artiklan 1 kohdan ja sen liitteen mukaista ”kohtuuttoman ehdon” käsitettä ja niitä perusteita, joita kansallinen tuomioistuin voi soveltaa tai joita sen täytyy soveltaa, kun se tutkii sopimusehtoa direktiivin säännökset huomioon ottaen, ja kansallisen tuomioistuimen on mainittujen perusteiden avulla lausuttava tietyn sopimusehdon konkreettisesta luokittelusta käsiteltävän asian olosuhteet huomioon ottaen.

3) Kansallisen tuomioistuimen on ryhdyttävä viran puolesta selvittämistoimiin todetakseen, kuuluuko sen käsiteltävänä olevan riidan kohteena olevassa elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välisessä sopimuksessa oleva oikeuspaikkalauseke, jossa myönnetään yksinomainen alueellinen toimivalta, direktiivin 93/13 soveltamisalaan, ja jos näin on, arvioitava viran puolesta tällaisen lausekkeen mahdollista kohtuuttomuutta.

Allekirjoitukset